

פרשת ואתחנן
תשפ"ה

גיליון 272

א לעבטיגער שבת

הארט העשבת

אמרים פנינים וסיפורים על פרשת השבוע

מאת הרב יהודה צבי שפירא

תפלה ברחמים ותחנונים

פניני פרשה

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" (ג כ"ג)

אל ה' – הוי"ה – לשון רחמים. ובסוף הפסוק: "לאמר, ע"ד הפסוק (שמות י"ט): "כה תאמר לבית יעקב – אמירה לשון רכה (מדרש). שהתפילה צריכה להיות ברחמים, באמירה רכה ובלשון תחנונים. וכמובא (אבות ב' י"ג): "וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא". ויעניין בליקוטי מוהר"ן (קצ"ו), שיש לעורר רחמים בתפילתו ולא בחזקה.

"ואתחנן אל ה'" (ג כ"ג)

רש"י בדבריו: "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנים". ויש לדייק, שדייקא בארץ ישראל, ביקש 'מתנת חנים' שהיא מתנה לעם ישראל, וכמובא בדברי חז"ל (ב"ר פ"א): "ע"פ: 'כח מעשיו הגדיל לעמר', על ארץ ישראל שהקב"ה נתנה במתנה לאשר יישר בעיניו.

"את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי קל" (ג כד)

בליקוטי מוהר"ן (תורה מ"ד): על הפסוק 'כח מעשיו הגדיל לעמר' שהקב"ה נתן את ארץ ישראל למי שהוא רוצה (ע"פ דברי חז"ל). וע"י המחאת כף שהם כ"ח פרקין ידיים, מעוררין כ"ח אתחנן דמשה בראשית, ונעצר בתיבות "ומאוצר מתנת חנים חנונו", הוא חזר על תיבות אלו פעמים אין מספר, ואמרם בשברון לב, בפשיטות ובתמימות, כאילו אין לו שום קיום רק מאוצר מתנת החנים.

ומאוצר מתנת חנים חנונו!

היה זה החסיד רבי סנדער מהעיר 'טרהוויץ' שבאוקראינה שהיה מגיע לאומאן לרגל מסחרו, והיה נכנס לציון הק', והיה מבלה שם שעות רבות.

היה זה פעם כשהיה בציון והחל לומר את ה'תיקון הכללי', ובאותו הזמן נכנס לציון עוד אחד מהחסידים. הלה סיפר: שכשנכנס לציון מצא את רבי סנדער מתחיל לומר את ה'יהי רצון' שלפני אמירת התהלים, ונעצר בתיבות "ומאוצר מתנת חנים חנונו", הוא חזר על תיבות אלו פעמים אין מספר, ואמרם בשברון לב, בפשיטות ובתמימות, כאילו אין לו שום קיום רק מאוצר מתנת החנים.

אותו חסיד החל בינתיים לסדר את תפלותיו בציון, באמירת 'עשרת המזמורים', השתטחות כמנהגו, ולאחר שסיים התפלה לשמוע את רבי סנדער עדיין מחזיק בתיבות: "ומאוצר מתנת חנים חנונו".

לאחר מכן יצא הלו והלך לבית המדרש ושם ישב ועסק בתורה ובשיחה בעבודת ה'.

לאחר כמה שעות חזר לציון הקדוש. כשנכנס לפתח הציון, נעמד מרעיד ומשתומם כשראה את רבי סנדער עדיין חוזר על התיבות: "ומאוצר מתנת חנים חנונו", כשכולו כיסופים והשתכחות הנפש...

בפרשייתנו אנו קוראים: "ואתחנן אל ה'" – תפילתו של משה רבינו בתחנונים היה, ביקש והתחנן למתנת חנים, וכדברי רש"י: "אין חינון בכל מקום, אלא לשון מתנת חנים, לפי שאמר לו 'חנותי את אשר אחון', אמר לו בלשון ואתחנן". צאי לך בעקבי הצאן – בדרכי רבותינו ואבותינו, לבקש ולהפציר בתחנונים ובפיוסים, לרצות פני אדון קל מאוצר מתנת חנים, כעני וכרש לפדוק בדלתותיו, לעורר רחמי המרובים ובכך - להמשיך רחמנותו הגדולה אלינו, ובדבר ישועה ורחמים ניפקד.

שירת הפרשה

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" – בפרשה להתפלל בלשון של תחנון ובקשה.

העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים לבקש ולהתחנן ולהרבות בהפצרים.

תפלת העני עד למאוד גדולה וחשובה כי תחנונים ידבר רש בצלותיה ובתפלה.

מאוצר מתנת חנים חנונו – תפלתם של חסידים צאי לך בעקבי הצאן בתחנון לעורר רחמים.

בדברי המדרש (ריש פרשת ואתחנן): "עשרה לשונות של תפילה הם, ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים, אמר רבי יוחנן מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו, שהרי משה רבינו רבם של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים".

ועוד מדרש המדרש על הפסוק (משלי י"ח): "תחנונים ידבר רש ועשיר ידבר עזות", אמר רבי תנחומא: "תחנונים ידבר רש" – זה משה, שבא אצל בוראו בתחנונים.

ובהמשך שם: א"ר יוחנן: "תחנונים ידבר רש" – אלו נביאי ישראל. "ועשיר ידבר עזות" – אלו נביאי אומות העולם. א"ר אין לך צדיק באומות העולם יותר מאיוב, ולא בא אלא בתוכחות ודרך דין, שנאמר: "אערכה לפני משפט ופיו אמלא תוכחות" (איוב כ"ג). אין לך גדול בנביאים ממשה וישעיה, ושניהם לא באו אלא בתחנונים. ישעיה אמר: "ה' חנונו לך קוינו" (ישעיה ל"א). ומשה אמר "ואתחנן אל ה'".

וכבר נאמר בדברי חז"ל (ברכות כט). על המשנה: 'העושה תפילתו קבע אין תפילות תחנונים'. 'מאי קבע, א"ר יעקב בר אידי א"ר אושעיא, כל שתפילתו דומה עליו כמשוי, ורבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים'.

ובש"ע (א"ח צ"ח ג) פסק כשניהם, וזה לשונו: 'יש להתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח, וכן שלא תראה התפילה כמשא כבד שמבקשים להיפטר ממנו'.

וכתב שם ב'משנה ברורה': שאפילו אמרה בלשון תחנונים – אם אינו מחשב כמו שצריך דבר ובה לבקש לפני המלך, אלא מתפלל מפני החיוב לצאת ידי חובתו אינו נכון ומאוד יש לזהר בזה, אלא שבדיעבד א"צ לחזור ולהתפלל. וביביאור הלכה: הביא שיש כמה וכמה מגדולי הפוסקים שאומרים שצריך לחזור ולהתפלל, (ויעניין בספר אשפוף לפניו שחי פרק ב).

מה שלמדים אנו שצריכים להתפלל בתחנונים ובהכנעה, לבקש מאוצר מתנת חנים, ולא בהרגשה של חיוב וכדומה לך.

ולכך כותב הראשית חכמה (תוצאות חיים אות ק"ט): שצריך לבקש כעני בפתח שידע שאין מגיע לו מאומה. וכדאיתא בזוהר (בלק קצה): שכשראה דוד המלך את גודל עוצם מעלת 'תפילת העני' עד שהיא קודמת ל'תפילת משה', ול'תפילה לדוד', עמד וביקש לעשות עצמו 'עני' כמ"ש (תהלים קט כב): "כי עני ואביון אנכי", וכדרך העני שהוא מבין שאין מגיע לו והוא מתבייש מהנותו, ומתחנן אליו, כן אנו צריכים להיות בתפלתנו להשם יתברך.

כמו שלוקח הדבר בחזקה!

כך הם דברי המשנה באבות (ב' י"ג): "וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שנאמר (ויאל ב): כי חנון ורחום הוא". ובדברי הרע"ב: 'כי רוצה בתחנונים, ועל ידי התחנונים הוא מעורר רחמים'.

ובליקוטי מוהר"ן (תורה קצ"ו) על משנה זה כותב בלשון קדשו: "וכשאתה מתפלל אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים וכו' (אבות פרק ב). כי אסור לאדם לעמד עצמו על שום דבר, הינו שאסור להתעקש בתפילתו שהקדוש ברוך הוא יעשה לו דווקא את בקשתו, כי זה הוא כמו לוקח דבר בחזקה, בגולה רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ותחנונים, אם יתן השם יתברך יתן ואם לאו לאו, כמובא במקום אחר (בהתורה ט תיקונין סי' כ).

וזה: אל תעשה תפלתך קבע, מלשון גזילה כמו שכתוב (משלי כ"ב): "קבע את קבעיהם נפש" הינו שכל מה שהוא מבקש, הן פרנסה או בנים או שאר צרכים, אסור להתעקש ולעמד עצמו בתפלתו שדווקא יעשה הקדוש ברוך הוא את תפילתו, כי זה הוא תפלת קבע - שלוקח הדבר בחזקה בגולה רק יתפלל רחמים ותחנונים".

"אעברה נא ואראה את הארץ הטובה" (ג כה)

לכאורה יש לדייק, למה בתפילתו של משה על מרים (במדבר י"ב י"ג): התפלל בתפילתו: 'בי פעמיים נא': 'קל נא רנא נא לה', ובכאן הזכיר תיבת 'נא' רק פעם אחת.

יש לומר בהקדם בדברי 'האור החיים' שם בחומש 'במדבר' ויש היקל נא' הראשון; שהוא: "לשאלו ממדת החסד, כאמרו חסד קל נא - לשון בקשה ופיוס לעורר מידת הרחמים". וכן הוא בליקוטי מוהר"ן (תורה ק"ה): שיש רחמים פשוטים ויש רחמים גדולים, והרחמים הפשוטים מעוררים את הרחמים הגדולים שאין להם גבול, וזהו (במדבר י"ב): "אל נא רנא נא לה". הכפול הכתוב במרים, שמשה רבנו, עליו השלום, ביקש זאת מהשם יתברך, שהשם יתברך בעצמו כביכול יתפלל ויבקש מעצמו שירפא אותה, ויעזור את רחמי הגדולים. כמובא בדבריהם.

המשך פניני פרישה

סיפורים מאירים

סיפורי פרישה במשנת רביה"ק מוהר"ן מברסלב ותלמידיו זי"ע

וואתחנן אל ה' (דברים ג - ג)

תפילת האם שהצילה

תלמידו הראשון ומשמשו של רבינו - היה החסיד רבי שמעון מ'קרמיניטשוק', אשר עלה בערוב ימיו לארץ ישראל, ונטמן סמוך לציון האר"י הקדוש ב'בית החיים העתיק בצפת'.

יהיה היום, וילדו של רבי שמעון חלה במחלה אנושה רח"ל, ראה רבי שמעון כי חיי ילדו תלויים על חוט השערה, רץ אל רבינו ובכה לפניו שיתפלל על ילדו הנתון על כף המאזנים, שהקדוש ברוך הוא יחנהו בחיים ובבריאות.

רבינו הקשיב לתלמידו הבוכה לפניו בדמעות שליש - אך הוא לא הגיב כלל... שום מענה, שום רמז לא קיבל רבי שמעון מרבינו.

בא וַךְ הליל, על יד מיטת הילד החולה ישבה אמו, היא הביטה בו בעיניים מלאות צער ותוגה. מצבו לא טוב... דומה כי נאבק הוא עם מלאך המוות...

צערה של האם הרקיעה שחקים. מה היא מסוגלת לעשות לבנה ? הלא הייתה מעניקה לו נתח מחייה לו היה הדבר בידה...

היא פכרה ידיה, ומפיה החלו לקלוח מלים חמות, מילים מרותחות, מלב שסוע ונשבר. מלים פשוטות בתכלית הפשטות: ריבונו של עולם ! אבא ! אבי שבשמים ! הבט נא בצערי הגדול, ראה נא בייסוריו של הילד, חמול עלינו ושלו לו לחולה רפואה שלימה !

למחרת עם שחר, הזדרז רבי שמעון והתדפק על דלתות רבינו, בבקשה חוזרת, כי רבינו יתפלל על רפואת החולה.

כאשר ראה רבינו את רבי שמעון, אץ לקראתו וקרא: הבט נא וראה מה גדולה היא תפילה פשוטה ומה רב כוחה !

גזר דינו של הילד כבר חתום היה, רחמנא ליצלן; ברם, בזכות תפילותיה החמות של אמו, בזכות התפילות הכנות שבעקו מלב נשבר, זכה החולה לרפואה ! כי דיבוריה הפשוטים הבקיעו את שבעת הרקיעים, והמשיכו את הישועה !

ואם לא די בכך - סיים רבינו - הרי אם הילד פעלה בתפילתה כך, שהוסיפה לבנה שנים ארוכות וטובות !

ילד זה הבריא כליל, ואכן זכה לאריכות ימים מופלגת הוא חי כמאה שנה !

וואהר בווער באש עד לב השמים" (דברים ד י"א)

אש קודש - והסורגים - בציונים הקדושים במירון

היה זה החסיד הצדיק והמורם מעם רבי ישראל קרדונער זצ"ל מטבריה שהיה מרבה לעלות לציון הקדוש ב'מירון' והיה דבוק בציון התנא הקדוש ברשפי אש קודש.

אמת מה נהדר היה המראה, כשרבי ישראל ניצב על רגליו סמוך לפינת הציון הקדוש, וכל כולו המיה אדירה וגעגועים אין קץ, עיניו היו אדומות נפוחות, ונהרות נהרות נשפכו מהם מאין הפוגות. אט אט נרטב השולחן, הרצפה הפכה לשולית דותחת, והאדים הלוהטים חיממו את חלל המערה כארץ יוקדת שמש, למרות הקור הנורא בחוצות.

וכה תיאר זאת תלמידו רבי ישראל בער אודסער: "... היה קר מאוד, אבל כשרבי ישראל יצא מהציון, היה יוצא חום מהציון - כמו שפותחים דלת של תנור חם ! הציון היה רטוב מהדמעות, הציון היה כמו נחל..."

"הוא היה בוכה לפני ה' יתברך, בציונו של רבי שמעון בר יוחאי, בוכה ומתגעגע כל כך !"

"ראיתי פעם במירון עומד ליד הציון" סיפר רבי ישראל בער: "הוא עמד בצד אחד, ואני עמדי בצד השני, וקראנו תהלים. הדברים היו גחלי אש ממש, וביראה ובדיקות ובמתקנות כזו, שמעולם לא שמעתי תהלים כזה. ואף שדרך הבכיות ססוף נגמר המקור, אצלו היה כל הזמן הולך ומתגבר, ודמעותיו שטפו את הציון עד שהיה הציון רטוב כאלו שפכו מים, כל זה ראיתי במו עיני."

מעניין לציון ולספר; ססורגי הברזל שמעטרים את חלקו הפנימי של ציונו של רבי שמעון (בהיכל רבי אלעזר), וכן הסורגים שגודרים את ציונו של רבי אלעזר, נקבעו שם ביזמותו של רבי ישראל קרדונער.

היה זה כשהיה פעם במערה, והבחינו בגוי עשיר המסתובב הלוך ושוב בפנים נפולות. ניגש אליו רבי ישראל ושאלו למה פני רעים, השיב הלה שצרה התרגשה עליו והוא זקוק לישועה.

"עשה משהו למען הצדיק ויתוושע" - פסק רבי ישראל, הגוי תרם על אתר סכום נאה, בעבור עיטורי ברזל שיפארו את הציונים הקדושים - הקיימים עד ימינו. (ע"פ ספר אנשי הצדיק)

הלמוד מ"שבת נחמיו"

לְדִים יָקָרִים ! שֶׁבֶת זוֹ שְׁאַחֲרֵי תִשְׁעָה בָּאָב - נִקְרָאת "שֶׁבֶת נַחֲמִי" - בָּהּ אֵנוּ קוֹרְאִים בְּ"הַפְּטָרָה" אֶת שֶׁהַנִּבְיָא יִשְׁעִיָּהוּ מְנַחֵם אֶת עַם יִשְׂרָאֵל - לְאַחֵר הַשָּׁבָר הַגָּדוֹל מִחֻרְבֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

גַּם אִם עַם יִשְׂרָאֵל עֲבָרָה אֶת הַדְּבָרִים הַקְּשִׁים בְּיוֹתֵר - בָּאָה הַהִפְטָרָה לְשִׁנְקָרָה שֶׁבֶת - וְהִיא עוֹזֶרֶת לָנוּ לְצַאת מִתְּקִשִּׁי, הִיא מַחֲזֶקֶת אוֹתָנוּ שֶׁלֹּא נִשָּׂאָר בְּצַעַר, אֶלָּא נִחָם וְנִמְשָׁח.

וְכָךְ אֵנוּ קוֹרְאִים בְּאַחַת הַפְּטוּרוֹת: "מִבְּשַׁרְתִּי יְרוּשָׁלַם הָרִמְיָ אֵל תִּירָאִי אֲמָרִי לְהִירָה הַנֶּחָה הַשֶּׁם אֶלְקִיִּים". כֵּן, הַשֶּׁם אֵל עוֹזֵב אוֹתָנוּ חֵס וְשִׁלּוֹם, הוּא מַחֲזֶק אוֹתָנוּ וְאוֹמֵר לָנוּ: "אֵל תִּירָאִי" - אֵל תִּתְּחַדּוּ הוּא נִמְצָא אִתָּנוּ תָּמִיד ... כִּמֹּה זֶה מַחֲזֶק אוֹתָנוּ - שֶׁגַּם אִם אֵנוּ עוֹבְרִים קִשְׁיִים גְּדוֹלִים בְּחִינַיִנוּ אֵנוּ - אֵין לָנוּ לְהִשָּׁאֵר בְּקִשְׁיֵי אֶלָּא לְהִתְעוֹדֵד וּלְהִמְשִׁיחַ, לְדַעַת שֶׁהַשֶּׁם אִתָּנוּ.

לֹא לַחֲסֹם אֲמָרֵינוּ לָנוּ חֲקִמָּנוּ: שֶׁנֶּזְרָה עַל הַמֵּת שֶׁיִּשְׁתַּפֵּחַ מִחֶלֶב. כִּי עַל הָאָדָם לְשַׁפֵּחַ אֶת צָרוֹתָיו וּקְשָׁיוֹ, וְעַלֹּי תָּמִיד לְהִתְחַיֵּל מִחֻדְשׁ וּלְהִמְשִׁיחַ, וְכִמוֹ שֶׁתִּבְרָב בְּיִשְׁרוּחוֹת הָרִי"ן שֶׁהִשְׁתַּכְּחָה זֶה טוֹב לְאָדָם, בְּקִדֵּי שֶׁיִּשְׁפַּח מוֹה שֶׁהֵנָּה, וְיִזְכֵּל לְהִתְחַיֵּל הַתְּחַלָּה חֻדְשָׁה.

וְכָךְ פּוֹתֵב רַבִּי נִפְתָּלִי תִלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ נַחֲמָן מִבְּרֶסְלָב, בְּמִקְרָב הַתְּחַנּוּקוֹת לְאַחַד שְׁעָרֵי הַרְבֵּה צָרוֹת וּקְשָׁיוֹ: "מִקְרָחִים לְהִתְנַחֵם, קָמוּ שְׁתָּבוּב: יִנְחָמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמְרֵי אֶלְקִיִּים! וְהַתּוֹרָה הִיא נִפְתָּחִית, וְכָכָל אָדָם וְכָכָל נֶפֶשׁ, וְגַם עֲתָה הִיא אוֹמְרָת נַחֲמִי."

מִשְׁבֶּת נַחֲמִי נִקְרָא צִידָה לְדַרְכֵּנוּ אֵנוּ - שֶׁנֶּזְרָה לְהִתְנַחֵם וּלְשַׁפֵּחַ, לְהִתְחַיֵּל מִחֻדְשׁ וּלְהִמְשִׁיחַ...

והנה בכאן שמשו רבינו הקדים בתפילתו את ה'חסד וההודאה', בכך שהתחיל 'אתה החילות', וכמובא בחז"ל ע"כ - הוא כבר עורר והמשך גדולת רחמיו, הוא עורר את מידת החסד והרחמים, כדברי ה'אור החיים' שם ב'מרים' - שעורר את מידת החסד והרחמים ב'נא' הראשון. וכן - הוא עורר את הרחמים הפשוטים - כמובא בליקו"מ - דהא במידת ה'הודאה' מעוררים רחמיו ית', וכמובא: שצרי אורה שער ראשון, פנ"ח, שער הכוונות ועוד: שכשאדם בא להתפלל ולשפוך שיח, ישנם מקטרגים וכוחות הס"ט המונעים מתפילתו שתעלה ותתקבל למעלה, ולכן תיקנו חז"ל בתחילת התפילה צירוף מזמורי תהלים וליקוט מנביאים וכתובים שענינו הוא שבחו של מקום, להכיר את המקטרגים, ולעורר רחמיו. ולכן מובן שבכאן התפלל משה רק פעם אחת נא מכיוון שכבר היה בכאן ענין ההודאה, שבכך עורר את מידת הרחמים.

"ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים... למען תחיה" (ד ט)
"ועתה" - ע"פ המובא (ליקו"מ ע"ב): "כי אין לו לאדם בעולמו, אלא אותו היום ואותו השעה שעומד בו". וזהו דיוקו של "ועתה".

"וואתם הדבקים בה' אליקים חיים כלכם היום" (ד ד)
דבריהם (כתובות ק"א). על הפסוק "ובדברים י"ב תדבק" (דברים י, כ) וכי אפשר להדבק בה' והרי כתוב "כי ה' אלוךך אש אוכלה הוא" (שם ד, כד) אלא הדבק בתלמיד חכמים וזה כאילו אתה דבק בה'. ולפי זה אפשר לומר גם בכאן על 'הדבקים' שהם התלמידים חכמים, ובהמשך "חיים כלכם היום" ש"ע"י ממשכים את ה'רוח חיים', וכמובא (ליקו"מ ח): שעיקר הרוח חיים מקבלים מהצדיק והרב שבדור, כי עיקר הרוח חיים הוא בתורה. כמ"ש "רוח אלקים מרחפת ע"פ המים" הוא התורה, והצדיקים רבקים בתורה. כן אפ"ל, שהצדיקים חיים - חיים נצחיים, וכמובא בחז"ל "צדיקים במיתתם קריים חיים", ובליקוטי מוהר"ן (תורה כ"א): שחיים נצחיים הם רק אצל השי"ת, ומי שנכלל בו ית' גם חי לנצח.

"רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים" (ד ט)
יש לדייק בתיבת 'מאד' ע"פ דבריהם (בראשית רבה ה ט) ש'מאד' זה 'מלאך המות', ש"ע"י ה'מאד' - זכירת יום המיתה - יוכל להישמר, וכמאמרם (ברכות ל"א). שיזכיר לו יום המיתה בכדי שיוכל להתגבר על היצה"ר. ובדברי המהרש"א שם: שעדיף לנצח את היצר הרע על ידי תורה, ורק "אם לא נצחו" מזכיר לו יום המיתה. וזהו אפ"ל בפירוש דברי הקרא: 'את הדברים', רמז על 'תורה', ורק לאחר מכן הרמו ב'מאד'.

"רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים" (ד ט)
שמירת 'גוף ונפש' יחדיו, ויעויין ב'כלי יקר'.
ובליקוטי מוהר"ן (תורה כ"ב): שעל האדם לרחם על בשר הגוף, להראות לו מכל הארה ומל השנה שהנשמה משגת, וכמ"ש: 'מבשרך אל תתעלם'. ומבשרי אחזה אלוך, וזהו בכאן: החיבור בין הגוף לנשמה.

"ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון" (ד ט)
אפשר לדייק שבדיש הפסוק זה: "ליראה אותי", ולאח"כ: "זאת בניהם ילמדון", שבריש על האדם לעבוד על עצמו הוא ביראת שמים, וכך הוא יוכל להנחילו לבניו, ע"ד דבריהם: "כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים", וכמסופר על ה'חפץ חיים' שמאן דהוא בא להתברך אצלו על הצלחה בחינוך בניו, אמר לו שהיה צריך להתחיל בכך מלפני שנים רבות עם עצמו. ואפשר להסמך לכך דבריהם: (נדרים א): 'מפני מה תלמידי חכמים אין בניהם תלמידי חכמים? מפני שלא ברכו בתורה תחלה', שעל האדם להשקיע בעצמו בו - בתחילה' שיהיה טופח ע"מ להטפח.

כן אפשר ללמוד מכאן ענין ה'יצוואה' שיצווה אדם את בני ביתו לאחר חייו, וכתוב 'למען אשר יצוה את בניו'. וזהו, בהמשך של 'אשר הם חיים על האדמה' - סיום חייו - יהיה המשכיות של: 'זאת בניהם ילמדון'.

"ושננתם לבניך דברת כם" (כ ה)
דברי רש"י: 'לבניך אלו התלמידים', ואפשר לדייק: דלכך כתוב בתלמידיו הרמוז בבנים, לשון: 'ושננתם' שיש לשננם ולחזור עליהם - עד שיהיו ברור אצלם, וכמובא מרב פרידא (עירובין דף נד): 'שלימד את תלמידו ארבע מאות פעם.

זהו זה,
הסתיימו
להם - ימי
בין המצרים.
הגיע הזמן
של שמחות.
ניכנס להם
בשמחה...

זוית ראיה <<